

Tea Rogić Musa se u izlaganju »Mesijanizam Adama Mickiewicza u djelu Ivana Mažuranića« bavila Mažuranićevim prevodenjem Adama Mickiewicza, što je, prema njoj, uključilo trojaku tematsku orijentaciju. Tako je utvrdila porijeklo šest nepotpisanih prijevodnih fragmenata iz Mickiewiczeva djela *Knjige poljskoga naroda i poljskoga hodočašća*, objavljenih 1837. u *Danici*, čije je autorstvo nepouzđano, a u literaturi je pripisano Ljudevitu Gaju. U prijevodu je riječ o proznim crticama koje su slobodna preradba izvornika, prilagođena hrvatskim prilikama, u cjelini vrlo uspjeta, s vrsnim oponašanjem Mickiewiczeva biblijsko-retoričkoga ritma.

Dio izlaganja popraćen je poticajnim i kritičkim raspravama, a organizatori su najavili brzo objavljivanje zbornika radova sa skupa. Nije na odmet na kraju dometnuti izkuta gledanja uredništva ovog časopisa da je o Mažuraniću iznimno povoljno pisao s vremenskim odmakom i Ivo Pilar, smatrajući ga, za razliku od nekih drugih značajnih imena intelektualne javnosti toga vremena, jednim od najvećih političara suvremene Hrvatske koji je mnogo učinio u nepovoljnim okolnostima nagodbenog režima, kad su se još uvijek lomila mnoga teška pitanja oko nacionalnog identiteta i preoblikovanja društva.

• *Stjepan Matković*

**Scopus. Časopis za filozofiju studenata Hrvatskih studija,**  
Vol. XIII, No. 26, Zagreb, 2014.

Časopis *Scopus* jedan je od najdugovječnijih studentskih časopisa za filozofiju u Hrvatskoj (prvi broj izišao je 1996.). Izdaje ga istoimena udruga studenata filozofije Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu jednom godišnje. Svrha je časopisa pružiti priliku studentima filozofije za objavljivanje i recenziranje radova. Osim hrvatskih studenata, radove mogu objavljivati i strani studenti drugih fakulteta čiji se znanstveni rad može smatrati filozofski zanimljivim. Časopis u cijelosti financiraju Hrvatski studiji. Većinu časopisa u njegovu 26. broju zauzima šest stručnih radova studenata viših godina, koji čine rubriku Članci. Nakon njih slijedi osobno sjećanje na Gorana Švoba. Posljednje tri rubrike čine prikazi knjiga, prikazi događanja vezanih uz filozofiju te razgovor s Borisom Kožnjakom.

Rubriku članaka otvara Daniel Olson, student Northwestern Sveučilišta u Illinoisu. U članku »Williamson on Wittgenstein's 'Family Resemblance' and the Sorites Paradox« Olson kritizira Williamsonov pokušaj rješavanja Wittgensteinova problema vezanog uz koncept »obiteljskih sličnosti«. Kako odrediti što točno znači igra? Postoji mnogo međusobno vrlo različitih igara. Što je zajedničko nogometu i šahu? Ili nogometu, šahu i pasijansu? Wittgenstein tvrdi da iako nema ničega što je isto u svim igrama, svaka igra ima barem nešto slično nekoj drugoj igri. Na taj se način stvaraju koncepti »obiteljskih sličnosti«. Williamson smatra da se takvim širenjem koncepta »igra« dolazi do paradoksa — naime bilo što možemo nazvati igrom te predlaže da se uz širenje koncepta »igra« mora širiti i koncept »ne-igra«. Olson kritizira Williamsonov prijedlog.

Sljedeći je članak »Pluralizam logika i pluralitet pluralizama« Ivana Restovića. Iza pomalo zbudjujućeg naslova krije se čitak i pregledan članak u kojem autor pokazuje da postoji više ispravnih logičkih sustava. Nakon kratkog i jasnog definiranja logike, prelazi na neke neklasične logike. Dodavanjem operativnih znakova u vokabular klasične logike lako možemo konstruirati nove logike. Svaka od tih neklasičnih logika jednako vrijedi kao i bilo koja druga. Klasična logika vrijedi neovisno o njima. Kroz rad Restović nas uvjerava da postoji ne samo jedan skup važećih logika, već da je takvih važećih skupova više.

»Kako čitamo tuđe umove: odnos teorije i simulacijske teorije« studentice Hrvatskih studija Anne Kocsis govori o ljudskoj sposobnosti pripisivanja trenutačnih mentalnih stanja drugima. U prvom dijelu članka autorica predstavlja dvije glavne teorije koje objašnjavaju tu sposobnost. Teorijom teorije tvrdi se da ljudi teoretiziraju o ponašanju drugih ljudi te im pripisuju mentalna stanja kao uzroke za opažena ponašanja. Simulacijskom teorijom se tvrdi da do mentalnih stanja drugih ljudi dolazimo simulirajući ih, koristeći iste mehanizme i procese kojima bismo i sami stvorili ta ista mentalna stanja. Te su se dvije teorije posljednjih tridesetak godina smatrale međusobno isključivima. Kocsis se s time ne slaže. Analizirajući rezultate neuroznanstvenih istraživanja otvara vrata mogućnosti da se simulacijom služimo pri pripisivanju afektivnih stanja, a teorijom pri pripisivanju kognitivnih stanja.

Mirjana Klopotan u članku »Kultura, ljudska priroda i moral« pokušava riješiti spor između moralnih relativista i nerelativista. Polazeći od činjenice da na svijetu postoji mnoštvo kultura i mnoštvo različitih (čak međusobno isključivih) moralnih su-



stava, moralni relativisti zastupaju stajalište da nije moguće razlučiti koji su od tih moralnih sustava ispravni a koji ne. Moralni apsolutisti (ili nerelativisti) tvrde da sama činjenica postojanja različitih moralnih sustava ne opravdava tvrdnju da su svi jednako ispravni. Moralni relativizam suočava se s problemom priznavanja npr. kanibalističkog moralnog sustava kao jednako vrijednog bilo kojem drugom moralnom sustavu. Moralnim apsolutistima često se spočitava imperijalizam jer nisu tolerantni prema različitim kulturama i njihovim vrijednostima. Klopotan predlaže pluralizam vrijednosti kao treću opciju. Pluralizam vrijednosti priznaje da su moralni sustavi izgrađeni na različitim vrijednostima, a adekvatnost vrijednosti prosuđuje se na temelju spoznaja o ljudskoj prirodi iz evolucijske teorije, psihologije i neuroznanosti.

Karolina Kudlek u svom članku »Intuicije kao kriterij adekvatnosti normativnih etičkih teorija« preispituje ulogu moralnih

intuicija u procjenjivanju normativnih etičkih teorija. Svi imamo moralne intuicije i često moralnost neke radnje prosuđujemo upravo na temelju tih intuicija. Vrlo česti prigovori normativnim etičkim teorijama jesu prigovori iz ne-intuitivnosti, no istraživanja u neuroznanosti i evolucijskoj psihologiji pokazuju da intuicijama možda ne bismo trebali pridavati toliku važnost. Naime, čini se da su intuicije afektivna stanja razvijena prirodnim odabirom za pomoć u društvenim interakcijama naših predaka. Problem je u tome što su naši evolucijski preci živjeli u posve drukčijem okolišu. Moralne intuicije razvijene su kako bi pomogle ljudima koji su živjeli u malim plemenima u savanama Afrike, a ne modernim ljudima u milijunskim gradovima. Zbog toga moralne intuicije, iako stvarne, ne bismo trebali uzimati kao ozbiljne prigovore etičkim teorijama.

Posljednji je prilog u rubrici Članci tekst Roberta Đidare o eutanaziji (»Beauchampova kritika Rachelsova učenja o razlici između aktivne i pasivne eutanazije«). Eutanazija, ili namjerno skraćivanje života pacijentima, vrlo je aktualna bioetička tema. Smijemo li skončati život nekome tko je smrtno bolestan i tko je izrazio želju za završetkom života? Trenutačna politika Američkog udruženja liječnika temelji se na razlikovanju aktivne i pasivne eutanazije. Aktivna je eutanazija aktivno prekidanje života (primjerice smrtonosnom injekcijom). Pasivna eutanazija podrazumijeva uskraćivanje liječenja, tj. puštanje pacijenta da umre. Aktivna eutanazija nije dopuštena, pasivna jest. Ovakva legislativa čuva dostojanstvo liječnika (nisu prisiljeni na ubijanje), ali dovodi i do apsurdnih situacija kada bolesnik nedvojbeno umire i trpi jake boli, a liječnik ih ni na koji način ne smije okončati. Đidara prikazuje nekoliko argumenta-

cija vezanih uz relevantnost razlikovanja aktivne i pasivne eutanazije.

Drugi dio časopisa, u kojem se nalaze kraći tekstovi, počinje osobnim sjećanjem na Gorana Švoba autorice Kristine Šekrst. Goran Švob predavao je na Odjelu za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu posljednjih četrdesetak godina i nadahnuo nekoliko generacija studenata filozofije.

Rubrika Prikazi knjiga sadrži prikaze triju vrlo zanimljivih naslova. Petar Bodlović piše o hrvatskom prijevodu knjige W. O. van Quinea *Ontološka relativnost i drugi ogleđi*. Knjiga sadrži šest tekstova, svaki od kojih čini zasebnu cjelinu. Teme se kreću unutar područja suvremene ontologije i epistemologije. Ivan Lorger prikazuje knjigu Borisa Kožnjaka *Eksperiment i filozofija: Eksperimentalna metoda između ontologije i tehnologije, epistemologije i ideologije*. Knjiga je iz područja filozofije fizike, a bavi se odnosom teorije i eksperimenta. Riječima autora prikaza, ona je »ogledni primjer onoga pristupa prirodnim znanostima koji negira usko razlikovanje između logičko-konceptualne analize i same djelatne znanosti.« Posljednji prikaz, koji govori o knjizi *The Opacity of Mind. An Integrative Theory of Self-Knowledge*, napisao je Mihovil Lukić. Knjiga Petera Carruthersa govori o znanju o vlastitim propozicijskim stavovima (vjerujem\_\_\_\_\_, želim\_\_\_\_\_, itd.). Kroz knjigu je izložena teorija kojom se tvrdi da vlastitim propozicijskim stanjima nikada nemamo introspektivan (izravan) pristup.

U Prikazima događanja nalaze se prikazi studentskog simpozija u Zagrebu (Leona Slatković Harčević), studentskog simpozija u Rijeci (Petar Bodlović) te zagrebačke konferencije *Zagreb Applied Ethics Conference 2013* (Karolina Kudlek). Časopis zaključuje razgovor s Borisom Kožnjakom, koji je vodio Ivan Lorger.

Ocjene i prikazi

---

Najbolji dio časopisa, držim, čini rubrika Članci. Autori su pokazali vrlo dobro poznavanje područja kojima se bave, ali i zavidnu sposobnost izlaganja problema i argumentiranja. Činjenica da su četiri od šest članaka (uz dva od tri prikaza knjiga) usko vezana uz prirodne znanosti dobro prikazuje smjer u kojem se danas kreće filozofija u Zagrebu. Časopisu se svakako može zamjeriti slaba učestalost izlaženja. Prethodni broj objavljen je prije dvije godine! Također, prijelom teksta donekle otežava čitanje. Zaključujem tvrdnjom da je časopis kojem su najveće zamjerke tehničke naravi ipak vrlo dobar.

• *Mihovil Lukić*